

Kramerius 5

Digitální knihovna

Podmínky využití

Knihovna poskytuje přístup k digitalizovaným dokumentům pouze pro nekomerční, vědecké, studijní účely a pouze pro osobní potřeby uživatelů. Část dokumentů digitální knihovny podléhá autorským právům. Využitím digitální knihovny a vygenerováním kopie části digitalizovaného dokumentu se uživatel zavazuje dodržovat tyto podmínky využití, které musí být součástí každé zhotovené kopie. Jakékoli další kopírování materiálu z digitální knihovny není možné bez případného písemného svolení knihovny.

Hlavní název: **Tři legendy o krucifixu**

Autor: **Zeyer, Julius**

Vydavatel: **F. Šimáček**

Vydáváno v letech: **1895**

Stránky: **[3], [5], [7], [9], 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45**

JULIUS ZEYER

TŘI LEGENDY O KRUCIFIXU

V PRAZE
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK NAKLADATELÉ
1895

VZÁCNÉMU PŘÍTELI
ZENONU PRZESMYCKÉMU,
JENŽ V POLSKÉ POESII SLUJE
MIRIAM.

I.

INULTUS.

Legenda pražská.

Bylo to asi dvacet let po bitvě na Bílé Hoře.

Byl večer krásný. Slunce zapadalo za Petřínem. Hradčany plály v růžovém svitu, Vltava zdála se řekou z temného tekutého jantaru. Karlův most hemžil se lidmi, koňmi, kočáry. Byl to nádherný obraz. Co tu jezdilo na ohnivých ořích, v bohatém kroji šlechticů, těch hrdých, skvělých cizích vetřelců, zaujímajících místa a práva ochuzených domácích rodů, co jich tu jezdilo těch druhých, těch zrádných, prokletých, pocházejících z české krve, kterou byli zapřeli a zaprodali za jidášský groš! Byl to nádherný obraz. V pozlacených těžkých karrossách slunili se preláti, jejichž vrátní by nebyli Spasitele do domu pustili, kdyby chud a bos u nich byl zaklepal, pyšnily se krásné dámy v hedvábí a zlatohlavu, v jejichž prázdných duších ne-

bylo jediného pravého ženského hnutí. Mezi koňmi a kočáry tlačili se měšťané, tuční, věčně spokojení, plní-li se jejich měšec a jde-li jim oběd k duhu. Vyplňovali klidní ti občané vhodně prázdno mezi kočáry a koňmi a doplňovali důstojně skvělý ten obraz, jenž měl jedinou jen skvrnu. Byla to tlupa rozedraných žebráků blízko staroměstské věže mostní. Ti byli české zemi věrni zůstali, oni, tou dobou její symbol, byli jí věrni zůstali jako bída a slzy a utrpení, které z hranic jejich stěhovat se nechtějí.

Zraky krásných paní, hrdých šlechticů, tučných měšťanů nezavadily hrubě o ten dav vychrtlých, zbědovaných postav, a zabloudily-li oči jejich náhodou k nim, odvracely se rychle od neladného obrazu. Jen sem tam podala jim některá z pěšky chodících, v smutku oděných žen nějakou almužnu. Žebráci ti seděli na dlažbě, tulili se k sobě, staří, slepí, malomocní, v cárech, jako jediná rodina: společná jejich matka byla nevýslovná bída.

Nedaleko té skupiny zastavil se nyní mladý muž. Šat jeho byl o málo lepší než

jejich, ač o mnoho čistší, a tvář jeho byla bleďa a zubožena jako jejich. Ale přes to byl až ku podivu spanilý. Rysy jeho obličeje byly ideálně krásné, dlouhé vlasy a měkký jeho vous měly barvu temného zlata, oči jeho tmavé byly blouznivé a zářily kouzlem záhadného smutku, byly hluboké a byly vlahé jako slzou. Kol úst byl úsměv plný utrpení. Hleděl chvíli na žebráky, hledal něco v prázdné své kapse, našel tam malý peníz, který pak v dlaň starého slepce položil.

Se schýlenou hlavou učinil pak několik kroků, podepřel se o zábradlí mostu a zahleděl se do budov hradčanských, které začínaly do fialového šera se haliti. Růžová záře na nich shasínala. Hleděl dlouho, dlouho na hrad pražský, a tváře jeho se lehce zbarvily a rty jeho cosi šeptaly. Konečně sedl vedle těch žebráků na zem a zakryl si dlaněmi tvář.

Slunce bylo dávno zmizelo, byl hluboký soumrak, kočáry přestaly hrčeti, dusot koňů zanikl. Most pustl pomalu úplně, i ti žebráci odcházeli, když už vyhlídky na almužny nebylo. Ale mladý onen muž zůstal ještě dlouho

bez pohnutí sedět. Když konečně vstal a kolem sebe se díval, byla tma a na nebi zářily hvězdy. Řeka hučela dole příšerně. Podepřel se opět o zábradlí a hleděl v temně valící se proudy.

»Proč nevrhám se tam dolů, kde bych našel klid a pokoj, kde shasíná zášť, kde přestává násilí, nespravedlnost a hanba?« — tázal se sám sebe tichým hlasem.

Dole v řece míhaly se mezi vlnami obrazy hvězd. Pozvedl od nich zrak vzhůru k jejich vzorům, čistěji a jasněji svítícím. Veliký jejich klid padl mu v duši jako zjevení. Ta nemá jejich mluva byla jako slib nějakého blaha, neurčitého ale nesmírného.

»Šťastným být,« šeptal si, »jaký to asi pocit? Koho bych se tázal, by mi to vysvětlil?« Dumal ještě chvíli, pak obrátil se mechanicky k odchodu. V tom okamžiku zastoupil však mimoděk dvěma tiše krácejícím postavám cestu. Byl to muž a žena. Muž starý a shrbený a žena ztepilá a mladá. Muž pozvedl lucernu, kterou rozžžatou nesl, a světlo její padalo přímo v blouznivou, bledou a krásnou tvář zadumaného mladíka.

Ode rtů ženy zazněl malý výkřik překvapení. Pronesla tiše a rychle několik vlašských slov, sáhla do svého kapsáře a podávala mladíkovi bohatou almužnu.

»Nežebrám,« řekl tento, vzpřímiv se a pohlédl uražen s výčitkou na ni. Bledá její tvář byla nad míru krásná a mramorně klidná. Zraky její bloudily po chudobném jeho šatu a utkvěly pak opět na ušlechtilých tazích jeho obličeje.

»Odpusťte, pane,« řekla posléz, a hlas její sladký, zvučný a hluboký chvěl se hudebně nocí. »Odpusťte, pane, nechtěla jsem vás urazit. Víte, že na tomto místě bývají vždy žebráci, a je tma, a nemohla jsem určitě rozeznat. Čím mohu vás smířit?« A podávala mu ruku jako muži muž. Ruka ta byla chladná jako kámen, tvrdá a těžká.

»Jsem smířen,« řekl mladík a zachvěl se, neboť bylo mu, jak by na mrtvolu byl sáhl. »Je to přízrak?« tázal se uvnitř a pohlédl na ni pozorněji. Byla krásná, tak krásná, jako nikdo, jež byl posud na světě viděl, ale v té její kráse bylo cosi kamen-

ného, jako v jejím dotknutí. Teď pozoroval, že ruku jeho posud držela.

»Pane,« řekla, »dokažte mi, že jste, v pravdě smířen. Buďte dvorným a doprovodte nás. Zvu vás k večeři.«

Tvář mladíkova zbarvila se do temna a vymkl ruku svou z její. Světlo svítilny padalo posud na jeho obličej, a krásná žena viděla tam jeho stud. Usmála se hrdě a klidně.

»Jsem donna Flavia Santini z Mediolanu,« řekla prostě. »Dům můj jest bez poskvrny. Neslyšel jste nikdy moje jméno? Mnozí z nejpřednějších lidí tohoto města pokládali by si za čest pozvání, které vy tak urážlivě odmítáte.«

Kývla mu rukou a pravila starému muži: »Pojď a sviť.«

»Odpusťte,« vypravil zmateně a zahanben mladý muž ze sebe. »Urazil jsem vás? Bolí mě to, neboť jste laskava.«

Šel vedle ní, tvář její se neměnila, byla dále mramorně klidna, nad pomyšlení krásna, hrda, chladna. Ale ode rtů jejích padlo několik slov.

»Slyšel jste kdy moje jméno?« řekla opět mezi chůzí.

»Ne, paní,« odpověděl nesměle. »Jste z některého z těch cizích rodů, zmocnivších se neblahé této země?«

»Jsem cizí zde,« odpověděla, »ale rod můj nezmocnil se ničeho, ani v této zemi, ani jinde. Náhoda přivedla mě sem. Rod můj je pouze měšťanský. Ruka moje sahá však po koruně. Po jedné z korun, které rozdává umění.«

»Ach,« vzdychl mladý muž. »Být umělcem! Tvořit! tvořit!« Pozvedl oči k nebi a pak svěsil hlavu.

»A vy, kým jste vy?« tázala se krásná žena.

»Jsem poetou,« zašeptal tak tiše, že to zaniklo téměř ve vání večerního větru. A bylo mu smutno a teskno. Myslíl na všechny písně, které mu v srdci klíčily a které jako ptáci v kleci smutně mlčely, neb nebylo jim lze vytrysknouti z jeho stísněných prsou, na nichž ležel balvan prokletí a neštěstí těžce, přetěžce jako na celé rodné jeho zemi. Úpěly tam ty písně záští, tyrteiské ty výkřiky, lkaly

tam ty thrény nad bídou země a nad záhubou vlastní rodiny, ale nenabýly tvaru a slov, neb v agonii té země oněměl její genius, a každý jednotlivec v době té žijící byl strnulý, omráčený, zkamenělý jako ona celá. —

Donna Flavia byla šepot jeho zaslechla, přes to, že byl tak tichý, a pravila: »Vy jste poetou! Tím lépe, neb porozumíte mi tím snadněji. Je to věc velice vážná, o které s vámi promluvit chci.«

Poeta cítil se nyní úplně volným. Kráječícimu vedle té krásné ženy bylo mu jakoby chodil s přítelem. Myšlénka o nekalém dobrodružství, která při nenadálém pozvání donny Flavie mimoděk čistou jeho myslí kmitla a ji pobouřila, zmizela beze stopy. Šli bez dalšího rozhovoru příkrou ulicí vzhůru, pustou a šerou, nad jejímiž střechami se temné obrysy hradčanských klášterů, paláců a kostelů jevily. Zastavili se před nevelikým domem s vysokou lomenicí. Starý muž nesoucí svítilnu vytáhl klíč, otevřel dvéře a vešli. Dřevěné schody s bohatě vyřezávaným zábradlím vedly do jediného

patra vzhůru. Nahoře otevřely se temné dvěře, krásně okované, a vyšla stará ženština podivných, přísných tahů, v černém šatě s dlouhým růžencem, visícím jí s pasu až na zemi. Oči její žlutavé, kulaté jako nočního ptáka, zdály se do nějaké dálky zíratí a viděti, co nikdo nevidí. V ruce držela veliký mosazný svícen o třech voskových svíčkách. Pozdravila mlčky donnu Flavii.

»Placido,« pravila tato, »veďu si hosta. Dej nám jíst a pít.« Vešli do prostranné komnaty. Byla ověšena flanderskými tapisseriemi, veliký těžký dubový stůl, vyřezávaný, stál uprostřed, jinak, kromě několika velikých křesel, nebylo nábytku v pokoji, jen ohromná kredence, plna starodávných stříbrných a bronzových nádob a mis, zaujala stěnu mezi dvěma okny. Básníkovi, který obýval chudičkou komůrku někde v pusté čtvrti, nedaleko novoměstských bašt, zdála se ta síň královsky nádherná. Nedával však své překvapení na jevo, sklopil zrak na koberec, pokrývající velikou část cihlové podlahy. Donna Flavia vyšla z pokoje, prosíc jej, by sedl do křesla. Placida pokrývala

mlčky stůl, pohybujíc se jako ve snu, a starý muž, jenž byl donnu Flavii doprovázel, patrně sluha v domě, přitáhl sedadla a rozsvítil ještě tři voskové svíčky v druhém mozažném svícnu. —

Donna Flavia vrátila se záhy, byla odložila plášť, měla temně žlutý hedvábný šat na sobě, pouze kolem krku a rukou stříbrem zdobený. Kaštanové její vlasy, měkké a bohaté, skládaly se prostě a krásně nad pyšným čelem, oči její hnědé a veliké byly ku podivu krásné, ale pohled její byl chladný.

»Přisedneme ke stolu,« pravila a učinila tak.

Básník seděl naproti ní, a starý muž, který nebyl z pokoje vyšel, usedl též ke stolu.

»Kvidón,« řekla Flavia, »zná mě od mého nejútlejšího dětství, jako Placida, sloužil mým rodičům a je mým přítelem.«

Stařec se usmál klidně. »Je němý,« řekla tiše Flavia.

Nastala krátká pomlčka a donna Flavia jala se pak takto mluvit: »Vy neslyšel jste tedy nikdy moje jméno? A jsem v Praze

přece už celou řadu let, a říkají mi, že jsem slavná. Vy neslyšel jste však snad ani jméno Properzie de' Rossi? Neslyšel! Nuž, to může mé samolibosti býti útěchou. Properzie de' Rossi z Bononie byla nejslavnější sochařka italská. Výkony její jsou plny síly a božské krásy. Viděla jsem je v Itálii už jako dítě a nadchly mne už tenkrát. Daly mi později směr a podnět pro celý život. Stala jsem se sochařkou jako Properzie.«

Flavia se zamyslela a řekla pak tiše před sebe: »Dosáhnu kdy její výše?« Pak obrátila se k mladému poetovi a tázala se ho: »A jaké jest vaše jméno?«

Svraštil čelo, v očích jeho jevil se hluboký smutek, neodpověděl hned, pak řekl konečně tiše: »Říkejte mi Inultus.«

»Inultus! Toť divné jméno,« pravila Flavia. »Inultus, toť Nepomstěný? či Netrestaný? Myslím, že nikdo kromě vás tak se asi nejmenuje.«

»A přece,« řekl Inultus, »mohl by se tak každý v nešťastné této zemi nazývati, neb nežije zde ani duše jediná, která by nečekala buď pomsty nebo trestu.«

»Ah, vy patříte mezi malkontenty,« řekla donna Flavia, »tím lépe.«

Inultus mlčel chmurně. V tom vešla však Placida a nesla večeři na stříbrné míse. Donna Flavia vybídla Inulta vlídně, by jedl. Nebyl se po celý den potravy dotekl a musel se nyní přemáhati, by příliš hltavým se nezdál. Zapomněl na chvíli na vše, co jej tísnilo, a pil a jedl bezstarostně, s velikou chutí, ale přece střídmě. Donna Flavia nepožila než něco ovoce. Po večeři pravila pak Placidě: »Rozsviř lampy v dílně,« a za chvíli vstala, odhrnula záclonu, za které se objevily malé dvěře, a pravila: »Ukáži vám svou práci a povím vám, co mne přimělo vás k sobě pozvati. Pojdte.«

Světlo tří velikých lamp pronikalo hluboké šero prostory, do které Inultus s donnou Flavií vešel. Relief z bílého mramoru, představující ženu Putifarovu, jak Josefu plášť s ramen trhá, svítil svou bělostí v ryzé kráse Inultovi vstříc. Bylo tolik síly, vášně a zároveň lahody v tom díle, že Inultus překvapen zvolal: »Toť práce vašich rukou, madonno? Jak jste veliká, mocná a vznešená!«

»Ne,« odpověděla, »to jest dílo Properzie de' Rossi. Padělala jsem je pouze. Nejsem tak veliká, mocná, vznešená jak ona, ale cíl můj, vězte to, jest větší, mocnější a vznešenější, a vy máte mi k dosažení jeho dopomoci.«

»Já? Já?« divil se Inultus. »A jak bych to mohl?«

»Povím vám,« řekla. »Properzie de' Rossi milovala nešťastně, zemřela prý shrzenou láskou. V tuto postavu ženy Putifarovy vtělila celou svou vášeň, celé své zoufalství. Milujíc muže smrtelného, zůstala Properzie osudně přikována k hroudě. Já však nevědouc, co to láska k muži, a nechtíc nikdy o tom věděti, povznesla jsem zrak svůj směle k samým hvězdám, kde vábný fantóm nesmrtelné slávy dlí. Sláva a umění jest jedinou mou láskou a mým bohem jediným.«

Šla k veliké bílé oponě, kterou odhrnula, a Inultus spatřil vysoký dřevěný kříž, na němž visel Kristus ve skutečné lidské velikosti, z hlíny uhněten, téměř hotov co se těla týkalo, jen tvář jeho byla posud pouze velikými rysy naznačena.

»Vizte nejvyšší moji ctižádost' a zároveň mé zoufalství,« pravila Flavia. »Utvořití umírajícího Krista v agonii takové, by zachvěl každým srdcem, to nepovedlo se posud žádné ruce ženské ani dlátem ani štětcem, a tak, jak mi to na myslí tane, nepovedl to posud ani žádný muž. Vtěliti tu ohromnou tragedii golgothskou s pravdou života, se záchvěvem hrůzy v zářící kráse ideálu do mramoru, toť smělý sen mého života! S uskutečněním toho snu zápasím nyní už dvě léta. Dvacetkrátě změnila jsem tvář svého Krista a dvacetkrátě byla jsem trpce sklamána. Nevěřím v Krista, a proto nemůže se mé duši zjeviti, nemůže se v mém srdci zrcadliti, tu výhodu věřících postrádám, a pracně musím jej tedy v obrazotvornosti své hledat a tvořit a stíhat.«

Inultus se zachvěl. — »Nevěřit v Krista?« řekl a slzy plnily mu zrak. Zdálo se mu, že Spasitel měl rouhavým tím slovením o jednu ránu více, a zároveň cítil velikou soustrasť s tou krásnou, kamenně chladnou ženou, s tou temnou, nevěřící, tedy nežijící

duší. Zraky její zazářily, když viděla jej tak dojatého.

»Jak jste nyní Kristu podoben, tak jak legenda jeho o něm vypravuje a jak umění se ho zmocnilo,« zvolala téměř nadšeně. »Nuž, vezte, hledám dávno a marně vzor mezi živoucími, vzor pro toho, jenž duši mé se zjevit nemůže. Když na mostě jsem vás zahlédla, tu vykřikla jsem překvapeně, neb vidouc vás, našla jsem pravzor svého Krista! A nyní vidím opět, jak šťastně jsem volila! Inulte, dle vás jej utvořím! Budete vzorem mého umírajícího krále Židů?«

»Nikdy!« zvolal Inultus v pokoře. »Nejsem toho hoden! Ó, jak můžete něco podobného žádati, madonno!«

Usmála se a řekla: »Jste dítě, příteli.«

Za chvíli jala jej za ruku, vedla jej k velikému oknu otevřenému, ukázala mu na sedadlo a sedla sama na koberec, rozešřený na široké vyzdívce okna a splývající s něho do pokoje i do dvora domu. Noc byla klidná a plná hvězd. Přes střechy Malé strany bylo viděti na město a za ně daleko do kraje, kde temné obrysy vrchů trčely,

mezi nimiž Vltava se třpytila. Šum řeky naplňoval dílnu smutným rytmem svým. Bylo to cos jako veliký, tragický pláč Prahy, ležící u nohou chmurného hradu jako spoutaná královna v zajetí. Inultus cítil v okamžení, když se na město oknem podíval, celý němý, veliký bol nešťastné té země, jejíž jméno z knihy živoucích vyškrtnuto bylo, jejíž hvězda zapadla do mhy smrti a mrákot. Těžky vzdech pozvedl mu hrud' a zakryl si rukama tvář.

»Příteli,« řekla Flavia, »vím, co se ve vás děje. Ač cizinka, chápu vás. Vězte, že můžete tomu kraji, nad nímž v němém žalu pláčete, tomu lidu, z kterého pocházíte, prokázati službu velikou, povolíte-li mé žádosti.«

Inultus vzrušen otevíral oči tázavě.

»Ano,« pokračovala Flavia, »jest tomu, jak vám pravím, vysvětlím vám to hned. Jeden z těch nejmocnějších, v jejichž rukou spočívá snad osud této země, nazveme jej třeba donem Baltazarem, neboť jest to Španěl, navštěvuje můj dům. Rodina moje byla ode dávna rodu jeho zavázána, a k vůli němu

přišel můj otec do Čech. Don Baltazar: navštívuje tedy můj dům. Je to pro mne velikou ctí, ač malou radostí, neboť temné, ďábelské jeho oči působí mi neurčitý strach. Mluvila jsem jednou v přítomnosti dona Baltazara o svém pojetí umírajícího Krista, ač opatrně jsem se nepřiznala jako vám, že v božství jeho nevěřím. Don Baltazar mě zavolal druhý den do svého paláce, v jehož mramorových síních vládne nádhera královská. Vedl mne ve svou zlatem zářící oratoř, kde posud prázdný oltář stojí, a pravil mi: Duše moje je unavena vášněmi, uspalá odřikáváním růžence, otupělá bojem, jež vede neustále v této spurné, kacířské, proklaté zemi. Nedovedu se již v pravdě modliti. Postavte mi na prázdný oltář této kaple Krista takového, jak jste o něm včera mluvila, takového, jenž by agonií svou mne bodl, jehož němý výkřik by mou drímající duši probudil — a zaplavím vás zlatem, a povznesu jméno vaše ku hvězdám. Tak, Inulte, příteli, pravil mi don Baltazar, a od té doby žiji v horečce . . . Inulte, utvořím Krista dle vaší tváře, utvořím jej s celým nesmírným bolem,

hnízdícím ve vašich prsou! Němý výkřik vaší k smrti smutné tváře zbudí snad lidský cit v temné, satansky pyšné duši toho Španěla, dojme jej snad k slzám! Bude to, jakoby celý ten váš nešťastný kraj se vašima rtoma. Boha tázal: »Proč, Pane, jsi mne opustil?« A jaká spása, pomněte, mohla by z toho pro Čechy plynouti! Slyšíte, Inulte, pláč té hlubé řeky? Vidíte, jak Praha ramena zoufale k hvězdám pozvídá?«

Mlčela, zraky její plály a upíraly se prosebně na jeho tváři. Inultus třásl se na celém těle, vzal ji za obě ruce.

»Učiním, co žádáte!« zvolal u vytržení. »Ó, přivažte mne tedy ke kříži. Vložte celé to utrpení této země, jak jste je viděla na tváři mé, v rysy svého umírajícího Krista, a snad pohne se tedy ono srdce kamenné tím pohledem! A v duši vaší, neozve se tam snad tichý hlas mezi prací vaší, který vám zašeptá, že Kristus v pravdě žil a Bohem jest?«

Flavia podala mu ruku. »Snad stane se tak,« řekla s odvráceným zrakem, aby nevěru její z něho nevyčetl. Pak dodala:

»Teď jděte, přáteli, a dostavte se zítra ráno. Měsíc můj jest pro vás otevřen, a srdce moje naplněno díkem.«

Mávl rukou, jakoby ji prosit chtěl, by mlčela.

»Dobrou noc!« pravila a zavolala starého Kvidóna, který Inulta z domu pustil a za ním zavřel.

Flavia stála ještě chvíli zamýšlena u otevřeného okna, když přišla Placida.

»Hleď,« řekla stařena a ukázala jí střepy sklenice.

»Nuž, co?« tázala se Flavia.

»Benátský ten pohár, z kterého host tvůj pil, pukl, aniž bych se ho byla dotknula. Ten muž přivede neštěstí v tvůj dům.«

Flavia se usmála. »Víš,« pravila, »že nejsem pověřčiva.«

»Když vešel do domu a já vám svítila,« řekla Placida temným hlasem, »viděla jsem sebe samu státi dole u schodů, viděla jsem vás pozvedat přiklopené dvěře sklepa, a viděla jsem sebe, jak jej, toho hosta, zkrváčeného do sklepa vrhám.«

»Jdi spat, Placido,« řekla klidně Flavia.
»Spala jsi už v té chvíli, když jsi nám svítila, a sny tvoje jsou vždy těžké a strašlivé.«

»A mnohdy prorocké,« dodala Placida.
Po té rozešly se obě bez dalších slov.

Inultus bloudil však spící Prahou, v pravém deliriu, blouznivě díval se na hvězdy, do temné řeky, rozpínal náručí proti hlubokým stínům a volal v nadšení na Boha, by jeho a Flaviin sen v skutek uvedl. Ráno, bled a k smrti znaven zaklepal na zavřená vrata italské sochařky.

Němý sluha mu otevřel a usmívaje se vlídně vedl jej do dílny. Donna Flavia tam dosud nebyla, Placida však vešla brzy a řekla Kvidónovi: »Paní ti vzkazuje, bys činil, co ti včera večer nařídila.« Po té odešla a Kvidón obrátil se k Inultovi. Jal se rychle šaty jeho svlékati a pojednou viděl se Inultus, překvapen, až po pás nahý; Kvidón svlékl mu po té též obuv, pak vedl jej k lešení, které mladý muž nebyl včera pozoroval, a které tvořilo veliký, prázdný, dřevěný kříž na estrádě. Kvidón pozvedl Inulta jako dítě na vysoký podnož pod křížem, vzal provazy,

přivázal mu pevně ruce k dlouhým ramenům kříže, nohy pak ke pni a odtáhl podnož, Inultus visel takto na dřevě jako Kristus sám. Hned po té vešla donna Flavia. V temném, volném, jen pásem kolem těla sevřeném prostém rouše byla ještě krásnější než včera, byla však ještě chladnější a výraz její tváře byl přísný a vážný. Pohleděla na Inulta jako na předmět, ne jako na člověka, a beze slova přistoupila k svému dílu a dala se do práce. Za hodinu schvátla Inulta mdloba a nevěděl, co se s ním dalo. Když se mu vrátilo vědomí, nebyla donna Flavia už v dílně, Kvidón a Placida rozvazovali držící jej provazy, pomáhali mu se obléci, a přinesli mu vína a potravu. Mohl jen málo jísti, pil dychtivě a ležel pak dlouho na koberci na zemi, na podušce, kterou mu Kvidón podal. Když mohl na nohou státi, pomáhal mu němý sestupovat se schodů a doprovázel jej pak až k mostu.

A tak to šlo nyní stále: Inultus podstupoval pravé mučednictví. Téměř nahý, přivázan silnými provazy, které mu oteklé údy až do krve dřely, visel den co den takto

několik hodin na kříži hladov a žízniv, neboť nemohl už ani jísti, ani píti, visel tam v pravé horečce nadšení, vzniklého z ustavičného jeho rozjímání o utrpení Kristově, jež podstupoval nyní sám tělem a duší svou. Jakési šílenství počalo jej ponenáhlu zachvacovati. Horoucí jeho obraznost vnukla mu myšlénku, že Bůh jej poslal v nešťastný český kraj, by mukou na kříži jej spasil. Zdávalo se mu, že duch samého Vykupitele lidstva vstupoval do jeho těla, jakmile na kříži přivázáno viselo, samý dech boží že v něm dýchal, že prozařoval smrtelné tvary jeho těla, aby jimi světlo někdy vniklo v temnou onu duši, o které mu byla Flavia mluvila, v duši toho Španěla, jenž měl prý osud české země v rukou. Umíral téměř štěstím při té myšlénce, že jeho smrtí rodná země jeho spasena bude, jeho smrtí, neboť cítil dobře, že životem to veliké štěstí zaplatí.

Inultus byl šťasten, ale donna Flavia stávala se denně chmurnější. Dokud pracovala, zdávalo se jí, že dílu jejímu se daří, odešel-li však Inultus, a byla-li sama, tu cítila plnou tíži trpkosti svého sklamaní.

»To není pořáde ještě to, co hledám!« volávala vášnivě. »To tělo je umučené, strnulé, zbědované, budí soustrast' a úžas, jsem spokojena, ale tvář! Je krásná a smutná jako Inultova. Smutná, čista, nadšena, pravda. Ale to mi nestačí! Nevidím agonii v té pouhé únavě a mdlobě! Kde je misteriósní výraz loučící se duše s tělem svým?« A v náhlém zoufalství vzala jednoho dne dýku a rozbrázdila krásnou, smutnou, nadšenou a čistou tvář svého Krista. Ale pak sedla pod kříž a plakala. Neuměla plakat a slzy působily jí bolest' a neulehčily jí, bylo jí pořáde jakoby byla spáchala vraždu. Placida vešla do dílny, pohlédla na zmařené dílo, na plačící Flavii, překvapena přistoupila k ní a pravila:

»Pláčeš pro něho? Ubohá!«

»Pro koho?« tázala se Flavia náhle zblednouc.

»Pro Inulta,« řekla směle stařena.

Flavia zůstala jako hromem dotknuta. Srdce jí tlouklo tak silně, že je slyšela v nádrech svých burácet. Ale pak rozzuřila se a vrhla se na Placidu s dýkou v ruce.

»Lžeš!« vykřikla.

»Tím lépe,« odpověděla Placida, ubraňujíc se jí chladně.

Flavia byla náhle klidna. Pozvedla velitelsky ruku:

»Jdi!« pravila. »Nenávidím jej.«

Placida šla. Flavia zatřásla vzdorně hlavou a začala zohyzenou tvář svého Krista napravovati. Na druhý den, když se Inultus dostavil, dala se opět trpělivě a vytrvale do práce, jakoby se nic nebylo událo.

Nenáviděla jej však vskutku pro tu okamžitou slabost, kterou byla pro něj ucítila téměř nevědomky, a kterou Placida uhodla, pronikajíc ji svými velikými, žlutými, sovými zraky. Nenáviděla Inulta a tím silněji milovala opět dílo své, kterému se nyní lépe a lépe dařilo. Nebylo ostatně divu, neboť hledala-li Flavia stín smrti na lidském čele, nalézala jej co den určitěji na tváři ubohého Inulta, který se v pravdě zmírati už cítil a myšlénkou tou se opojoval, jako jiní se láskou opojují, nebo vínem. V tom pekle, v kterém žil, on, potomek někdy slavného, teď zničeného rodu, on, poeta, který slovo pro to nalézti nedovedl, co v něm vřelo,

on, Čech, který viděl zrazenou vlasť svou udupanou, zavlečenou v kaň krvavý a hnusný, v tom pekle neměl život pro něho čaru ani úsměvu, a smrt, která měla býti vykoupením nejen jemu, ale snad i celé jeho zemi, všemu jeho lidu, ta zdála se mu tím nejkrásnějším, nejvznešenějším, co člověka v tomto údolí slz a trudu potkati může. A tak zářilo tedy blízké jeho spasení, které tak jistě a určitě už před sebou viděl, jako hvězdná koruna s jeho skrání, a Flavia mohla býti spokojena, neboť známka toho skonu nebyla všední, měla svou aureolu vyvolených!

Jednoho rána přišel zářící blahem: tajný jakýsi hlas mu pravil — dnes dosáhneš, počem duše tvoje prahne! Donna Flavia vešla, když byl už na kříži přivázán. Byl téměř nahý, a z celého jeho těla vycházelo určitě jakési světlo. Pohlédla ne bez překvapení na jeho tvář a vidouc tam blaho nesmírné, které všechny stopy dlouhých utrpení na okamžik vyhladilo a zastřelo, zakabonila se. To nebyl výraz jejího Krista v agonii, to štěstí rušilo její dílo.

«Neusmívejte se tak sladce,» pravila ne-

vlídně. »Ten záblesk štěstí v očích vašich nesrovnává se docela se strnulostí vašich údů, oteklých, do krve odřených.« Pak dodala poněkud měkčeji: »Je mi divné věru, že se můžete ještě po ulicích až sem dovléci. Proč nežádáte, abych pro vás poslala nosítka nebo kočár? Nepamatovala jsem na to!«

Inultus pozvedl oči k nebi, usmíval se ještě blaženěji. Nebude mu již kočáru třeba, nebude už těžké kroky vléci po té tvrdé zemi. Usmíval se ještě blaženěji, ale neřekl ničeho.

Donnu Flavii zachvátila jakási zloba.

»Dělá mi vzdory?« myslila si. Zavolala Kvidóna.

»Sevři pouta těsněji,« řekla tvrdě. »Nevidíš, že provazy povolují?«

Kvidón poslechl.

»Těsněji, těsněji!« zvolala Flavia v jakési horečce, pozorujíc nyní výraz tělesné bolesti na obličejí Inultově, jemuž krev z rukou a nohou téci začala. Při pohledu na tu krev svítily oči její tygří jakousi krutostí. Kývla Kvidónovi, by odešel, vzala veliký věnec, uvitý z trní a položila jej Inultovi

na hlavu, vystoupíc k němu na lešení. Dýchala těžce, a když na ni pohlédl s nevědomou jakousi vyčítkou, ucítila plamen v srdci. Mlha jakási lehala jí na okamžik na oči, ale zatřásla hlavou, přemohla se silou nadlidskou a přirazila surově trnovou korunu na jeho skráně. Zachvěl se bolestí celým tělem, slabý výkřik vyšel mu z úst a potůčky krve tekly mu po tváři na nahá, zubožená jeho prsa. Byl smrtelně bled.

»Tak se mi líbíš!« řekla donna Flavia v nelidském jakémsi opojení záští a lásky, hněvu a chorobné rozkoše a spěchala s lešení k svému dílu. Mdloba zachvátila Inulta, hlava jeho se sklonila a oči tonuly v soumračném mysteriu, v mlhách mezi životem a smrtí. To byla konečně agonie! Divoké nadšení uchvacovalo Flavii, srdce jí bušilo, ale ruce se nechvěly. Dala se do práce, a zdálo se jí, že pod jejími prsty se rodí div umění! Bylo ticho v dílně jako v hrobě, jen mocný její dech a slabé jeho vzdechy se ozývaly v té hluboké němotě. Ale Inultus se posléze vzpamatoval, otevřel oči dokořán, byl opět zcela živ.

»Bože!« řekl, »co se se mnou děje?«
Donna Flavia zaklela hlasitě.

»Ještě půl hodiny!« zvolala, »a do-
sáhla jsem cíle! Proč jste se probudil?« Od-
hodila nástroj.

»Madonno,« řekl Inultus, »zdá se mi,
že umírám.«

Trhla sebou, tasila svou dýku. První
myšlénka její byla lidská, chtěla rychle ty
jeho pouta přeříznout a mu uvolnit. Vysko-
čila na lešení a on, jehož mysl se už kalila
blízkou smrtí, nechápal dobře, myslil, že jej
chce zavraždit.

»Ano,« řekl dutě, »máte pravdu. Co na
mém životě záleží, a bodnete-li mne do srdce,
uvidíte ten pravý, vámi tak dlouho hledaný
výraz tváře, a oběť moje bude tím doko-
nalá.«

Hleděl na ni blouznivě. Cítila pravou
lávu v žilách svých téci, v uších jí to hu-
čelo jako zvony a tepny ve skráních jí bu-
šily jako kladiva. Krvežíznivé šílenství, rov-
nající se divoké rozkoši se jí zmocňovalo,
mířila mu dýkou ve vzduchu do srdce.

»Za tebe, můj lide,« řekl ještě slaběji Inultus, »dávám krev! Bože, přijmi ji co vykoupení!«

»Co vábíš mne?« řekla temně Flavia a příšerné její oči vpily se do té zsinalé tváře, z které vycházela svatá záře.

Couvla na krok, pak pozvedla dýku a vrazila mu ji do prsou. Trhl sebou, až celým lešením zatřásl a pohleděl na ni překvapeně. Probouzel se náhle ze svého blouznění. Něco mu šlehlo hlavou, co mu sevřelo srdce. Byl to žel nad ztrátou života, který nebyl žil, a který prchal nyní, nad ztrátou mládí, jehož sladkou krásu nebyl chápal, a které mu nyní shasínalo náhle, byl to žel nad ztrátou toho slova, které mu v srdci nevyřknuté mřelo, a které nyní na věky oněmí! Veliká slza tekla mu po tváři. Ale pak pozvedl oči k Flavii a usmál se na ni.

»Bože, odpusť jí,« zašeptal, stín přelítl mu tvář, sklonil hlavu a skončil tichým vzdechem. Krev z jeho boku kapala těžkými krůpějemi na zem, a temný, příšerný ten klepot, odměřený jako tikot hodin, probudil zbledlou Flavii, ze zkamenělé její hrůzy. Sestupovala

pomalou s lešení, jako ve snu kráčela pak dílnou, jako somnambula přikročila k svému dílu a dala se v pravém deliriu nadšení do práce. Hodiny plynuly a Flavia neustala. Když slunce zapadalo a krvavou svou září do dílny lilo, dokončila Flavia svůj krucifix. Odstoupila na krok, záře nevýslovného štěstí lila se jí z očí, zvedla ruce nad hlavou a zvolala: »Jsemť jista, že dílo nesmrtelné vyšlo z pod mých rukou! Dostoupila jsem výše, o které jsem snila!«

Pak obrátila se k svému krvavému vzoru a náhle zmizelo všechno nadšení a štěstí z jejích prsou, a Flavia měla to hrozné vědomí, že spáchala vraždu. Padla těžce na podlahu, a zůstala tam dlouho ležet. Tma byla již v dílně, když vstala. Pohlédla opět na Inulta. Zdálo se jí, že rozpíná ramena svá jí šerem vstříc, jakoby po ní toužil. Vlasy se jí ježily. Zdálo se jí, že prahne po polibku bledých těch rtů.

»Nevěsto mrtvoly!« šeptala si sama a ploužila se po kolenou k umučenému Inultovi. Dotekla se čelem svým jeho nohou. Mramorový jejich chlad vrátil jí rozvahu.

Vstala a rozsvítila lampu, otevřela dvéře a zvolala:

»Placido! Kvidóne!«

Oba překvapili, nepokojni, neb divili se, jak dlouho pracovala, a hlas její byl nyní dutě stísněn a docela změněn. Hleděli na ni s hrůzou, byla příšerná, jak tam stála v šeru, opřena o stěnu, se známkou usazené krve na bledém čele, jímž se jeho raněných nohou byla dotknula. Ohlíželi se po komnatě a spatřili Inulta mrtvého, krvácejícího z boku. Bez pohybu, beze zvuku, stáli tiši, jako sama strnulá Flavia. Ta promluvila konečně. Ukázala prstem na Inulta.

»Odneste jej!« řekla temně.

»Tys ho zabila?« tázala se Placida. Flavia kývla hlavou.

»Bůh mi to odpusť,« řekla za chvíli.

»Mluvíš o Bohu?« řekla překvapeně Placida. »Začínáš v něj věřit?«

»Nemohla jsem dílo své bez té vraždy skončit,« řekla vyhýbavě Flavia. Za chvíli dodala: »A on zemřel rád.«

Zakryla si tvář.

»Co teď?« tázala se Placida.

»Nevím,« řekla nesměle Flavia.

»Věděla jsem, že jej do toho sklepa někdy svrhnu, dříve nebo později,« řekla Placida sama sobě se smutným úsměvem. Pak řekla Kvidónovi tiše plačícímu: »Odneseme jej, dokud je čas a nikdo netuší — vy, madonno, sviťte!«

Vynesli mrtvého Inulta i ten krví zbrocený jeho kříž, vlekli své břemeno se schodů, a Flavia odstavic dole lampu, pozvedla těžké, přiklopené dvěře sklepa, jenž zbytek nějaké starší stavby, byl spíše ve skálu tesaným bezednem, do jehož lůna příkré, polámané, kluzké schody vedly. Po nich kráčetí bylo příliš nebezpečné. Placida a Kvidón zvedli tedy mrtvolu nad otvor, drželi ji chvíli nad propastí a pak ji pustili. Když dopadla, ozvala se rána dunící z hluboké tmy, zvuku tak zvláštního, tak příšerného, že Flavia, Placida i Kvidón jako zkamenělí v jakési mdlobě dlouho bez pohnutí zůstali, a když se pak na sebe navzájem dívali, viděli tolik zsinalé hrůzy jeden druhému ve tváři, že se rozprchli, mníce druh v druhu viděti příšeru. —

Nikdo nepohřešoval Inulta, nikdo se po něm neptal ani nepídil a donna Flavia mohla klidně spát. Placida se zamyslela, když ji viděla za den, dva, pokojnou jako vždy, bez známky lítosti, s úsměvem na tváři.

»Běda jí!« řekla Kvidónovi. »Nevěřím tomu klidu. Uvidíš, že propadne zoufalství!«

Donna Flavia dala nyní svůj krucifix v mramoru prováděti, a na tváři Kristově pracovala sama horlivě. Když bylo dílo skončeno, vezli je do nádherného paláce onoho šlechtice, jenž je byl objednal. Sláva donny Flavie šířila se Prahou. Don Baltazar uspořádal velikou slavnost ve svém domě a podali donně Flavii zlatý věnec. Držela jej v rukou, upírala oči na tvář mramorového Krista, jež ruce její byly stvořily, a dvě veliké, těžké slzy jí vytryskly z očí. Smutná a bledá vrátila se domů.

Vešla do své dílny. Sedla nedaleko reliefu Properzie de' Rossi. Byla v hlubokých myšlénkách. Když vešla Placida k ní, pravila stařeně: »Kdybys věděla, jak málo ukojuje sláva žízeň duše! Kdybys věděla, jak málo sytí úspěch její hlad!«

Placida vzala jí však věnec z ruky a položila jej na její skráň.

»Jsi větší než Properzia de' Rossi,« řekla jí. »Překonalas ji.«

»Properzia de' Rossi!« zvolala s vášní Flavia. »Ó, jak byla šťastna a jak jsem nešťastna já!« Zakryla si rouchem tvář, pak dodala, pohlédnouc opět na Placidu: »Ji usmrtila láska — a já lásku zavraždila!«

Velký vzlyk jí pozvedl prsa, ale nebyla už v očích jejích žádná slza.

»Mlč!« řekla Placida přísně a položila jí ruku na ústa. »Mlč — a zapomeň.«

Flavia zdála se opět klidna, sňala zlatý svůj věnec s hlavy a podala jej Placidě.

»Jdi,« pravila, »a hoď ten věnec za ním do sklepa.«

»Šlíš?« tázala se Placida.

»Jdi a poslechni!« řekla tak určitě a s takovou silou Flavia, že stařena poslušně šla. Když se vrátila do dílny, ležel relief Properzie de' Rossi na zemi rozpuklý v dvě, a na nejsilnější skobě, jež ho byla někdy

držela, visela donna Flavia uškrcena svým pasem. —

V téže noci zmizel Flaviin krucifix z oratoria toho španělského šlechtice, jehož temnou duši ten mramorový Kristus tak málo dojímati mohl, jak by ji byl živý Spasitel sám dojímal. Utekl se ten krásný kříž z domu hříchů a pýchy v kostel, navštěvovaný nejvíce pražskou chudinou. Ten zázrak činil hned ohromný hluk po celé zemi a mluvilo se zároveň o nepochopitelné samovraždě donny Flavie. Tu záhadu však vysvětlila Placida. Byla zničena. Pověděla nyní vše. Otevřela přiklopené dvěře sklepa a Kvindón dal se dolů spustiti a vynesl i tělesné zbytky ubohého Inulta, i zlatý, za ním do hrobu svržený věnec. —

Když se chudičkový pohřeb Inultův za velikého účastenství prostého lidu pražskými ulicemi bral, stalo se něco podivného. Po celé cestě totiž klekalo množství chudých a ubohých, skláněli hlavy k zemi a dotýkali se dlažby čely ve velikém vytržení, vše k nemalému podivení těch skvělých pánů a paní na koních a v pozlacených kočárech, kteří

náhodou to vidouce, marně po příčině takové neobmezené úcty, tak nadšeně na jevo dávané, pátrali.

Pyšný, italský jeden kardinál, meškající tou dobou v Praze, zlobil se velmi, neb nádherný jeho povoz byl davem na zemi klečících postav na chvíli zastaven. Chtěl nevoli své právě slovy ulehčiti, když vyšel z nízkého nedalekého domku starý, svatý kněz, chudý a prostý, který byl právě v onen domek útěchu a pomoc přinesl. Jakmile zraky jeho Inultovu rakev spatřily, rozpráhl ramena, zazářil, klekl a sklonil hlavu. Kardinál netrpěliv vyskočil z kočáru, přistoupil k němu a dotekl se jeho ramena.

»Proč klekáte, a co ta veliká vaše pocta znamená?« tázal se přísně. Kněz pohlédl na něho, zářícího v nachovém hedvábí.

»Což to, pane, nevidíte?« divil se a odvrátil oči od jiskřícího se kříže ze smaragdů, který kardinálovi na zlatém řetěze na prsou plál, a sledoval zrakem opět ve svatém zanícení rakev.

»Nevidím nic, než pohřeb nějakého žebráka. Kdo to byl?« tázal se kardinál.

»Nevím,« odpověděl kněz, »ale byl to zajisté člověk vyvolený Bohem! Což nevidíte, že před rakví jeho kráčí král David s harfou v ruce, a za ní sám Spasitel, bos, s korunou z trní na hlavě?« A klonil čelo v prach. Jak mohli to viděti ti hrdí, ješitností zpítí, prázdnou slávou toho světa oslepení? Ne pro ně, ale pro nešťastné a opovržené, pro smutné a potlačené, pro chudé a prosté byl Kristus přišel založiti své království, které nemá nic společného s tím, co sluje mocí a vládou toho světa. O těch, kteří prvními mezi lidmi slují, neví Bůh, těm však, kteří platí za poslední, zjevuje Spasitel někdy pro útěchu sladkou, umučenou, slunně jasnou svoji tvář.

